

Academia Română în preocupările presei transilvănene din sec. al XIX-lea

Article history:

Received: 15.04.2026

Revised: 25.05.2026

Accepted: 31.05.2026

Available online: 01.07.2026

Anca-Elena DAVID

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

anca.david@ulbsibiu.ro

<https://orcid.org/0000-0003-3242-8063><https://doi.org/10.56177/eon.7.2.2026.art.8>

Title: “The Romanian Academy as Reflected in the Nineteenth-Century Transylvanian Press”

Abstract. Romanian cultural figures from the 19th century campaigned in unison for the unity of the language as a *sine qua non* condition for achieving the ideal of national unity. In their conception, the history of the nation is equivalent to the history of the language, the linguistic instrument being assigned an eminently political function, so that the destiny of the nation is identified with that of the language (David 1980, 13). The press constituted the terrain in which discussions took place between scholars of the time animated by the valorization of the culture of the language in conditioning the general state of the nation: “the language of a nation reworks upon its spirit” (Bariț 1842, 8). One of the topics presented in publications from Transylvania and beyond was the establishment of a higher court, society or academy, to decide on language matters.

Keywords: Romanian Academy, press, unity, culture, discussion.

Rezumat: Personalitățile culturale românești din sec. al XIX-lea militau la unison pentru unitatea limbii ca o condiție *sine qua non* pentru realizarea idealului unității naționale. În concepția lor, istoria națiunii echivalează cu istoria limbii, instrumentului lingvistic atribuindu-se o funcție eminamente politică, astfel încât destinul națiunii este identificat cu cel al limbii (David 1980, 13). Presa a constituit terenul în care au avut loc discuțiile dintre cărturarii vremii animați de valorificarea culturii limbii în condiționarea stării generale a națiunii: „limba unei nații relucrează asupra duhului ei” (Bariț 1842, 8). Unul dintre subiectele prezentate în publicațiile din Transilvania și nu numai a fost înființarea unei instanțe superioare, societăți sau academii, care să decidă în materie de limbă.

Cuvinte-cheie: Academia Română, presă, unitate, cultură, discuție.

Introducere

Încercări de înființare a Academiei Române se constată încă din sec. al XVI-lea, în Țara Românească și Moldova, eforturi concretizate în următorii ani prin organizarea Academiei domnești de la București (1688) și Iași (1707), centre care vor deveni, în secolul al XIX-lea, primele universități din România.

Se dorea însă o Societate românească după modelul celor din Europa occidentală, formată din personalități eminente ale vieții intelectuale, centru al promovării creației literare și științifice. În acest sens au apărut Societățile literare sau culturale în Brașov (1821), București (1844), Sibiu (1861), Cernăuți (1862).

Societatea Literară Română, fondată în 1866, reprezintă rodul succesului societăților literare din cele patru provincii românești. În anul următor își schimbă numele în Societatea Academică Română, ce își propunea, printre altele, elaborarea unui dicționar și al unui glosar al limbii române. În 1879 Societatea Academică Română a fost declarată, printr-o lege specială, institut național, sub numele de Academia Română - „persoană morală și independentă în toate lucrările, de orice natură” (<https://acad.ro/institutia/istoric.html>). Totodată, ea și-a lărgit sfera de activitate constituindu-se cu scopul de a lucra la propagarea limbii și a științei între români, în trei secțiuni: literară-filologică, istorico-arheologică și a științelor naturale (Sturdza 1891, 8).

Simbol al spiritualității naționale, centru al cercetării științifice fundamentale românești, Academia Română a reprezentat și reprezintă astăzi un simbol al unității naționale. În mod cu totul remarcabil, Regulamentul său de întemeiere prevedea un număr de 21 de membri din toate regiunile locuite de români, adică Moldova, Muntenia, Transilvania, Banat, Maramureș, Bucovina, Basarabia și Macedonia, realizând astfel o primă unitate națională a tuturor românilor. (Gh. Duca 2016, 10).

În articolul de față prezint discuțiile intelectualilor vremii consemnate în principalele publicații transilvănene din sec. al XIX-lea cu privire la necesitatea înființării Academiei Române, ca for național de normare a limbii române și studiul istoriei poporului român, având ca obiective elaborarea gramaticii limbii române, stabilirea ortografiei, realizarea dicționarului român și elaborarea tratatului de istorie a românilor, precum și publicarea unor valoroase colecții de documente referitoare la istoria națională. Această misiune este specificată în decretul de fondare a Societății Literare Române din 1/13 aprilie 1866 și va rămâne o îndatorire constantă a Academiei Române.

Opinii diferite ale publiciștilor cu privire la menirea Academiei

Crearea unei societăți literare sau a unei academii, alcătuite din reprezentanții tuturor românilor, a constituit criteriul în funcție de care avea să se înfăptuiască opera de unificare a limbii literare. Necesitatea înființării unei societăți literare sau a unei academii este argumentată diferit, în periodicele ardelenne. Pentru G. Sion, acest deziderat ar putea constitui cheia rezolvării haosului lingvistic din acea perioadă: „O asemenea autoritate numai, lucrând un dicționar analitic și critic, concursuri și premii pentru gramatici și cărți filologice, va putea pune în rînduială anarhia literelor în care ne învăluim” (G.S. 1860, 91). În accepțiunea lui G. I. Munteanu, unitatea limbii constituie factorul determinant, care impune existența unui for autorizat: „Exprim numai necesitatea condiționată de unitatea limbii ca descoperirile, ameliorările făcînd pe cîmpul ortografiei de un individ sau altul să nu se impună publicului sub autoritatea individuale, ci să se aștearnă mai întîi la Asociațiunea literară spre cercetare și aprobare și numai după ce se va adopta de Asociațiune acea ameliorare să iese... în publicul literar spre întrebuintare” (G.I.Munteanu 1862, 239).

Presa epocii consemnează, de asemenea, îndemnuri cu privire la înființarea unei instanțe superioare, care să decidă în materie de limbă. C. Vișoreanu consideră că unirea opiniilor și unitatea limbii ar trebui să constituie obiectivele unei asemenea instituții: „Rog și pe Domnii literați români...să binevoiască a mai face din cînd în cînd adunânțe literarii în care să se mai dezbată ideile fiecăruia din Dumnealor; căci este știut că prin frecarea ideilor contrarii de multe ori sare scînteia verității, care sper că-i va uni” (C. Vișoreanu 1846, 333). Adresându-se autorităților politice, G. Sion reclamă constituirea unei academii literare, asemenea altor țări civilizate: „Guvernul cată să fundeze o instituțiune asemănată cu instituțiunile acele cunoscute, care în lumea civilizată organizează literele, științele și artele; o academie compusă din bărbați competenți erudiți” (G.S. 1860, 91).

Știri despre lucrările din cadrul Academiei

Revista *Familia* reproduce din ziarul bucureștean *Românulu* articolul „Societatea literaria romana. Sedintia cea dintâia”, în care sunt prezentate luările de cuvânt, desfășurarea ședinței, cu intonarea de două ori a imnului național, la începutul și sfîrșitul ei. Primul președinte al academiei, Ion Helaide Rădulescu, în discursul său a definit limba, „deosebita ei alterări, modificări, perfecțiuni și decadențe, din toate punctele de vedere” (xxx 1867, 397).

Știri despre activitatea, „compoziția”, statutele, atribuțiile Societății Academice au apărut în toate publicațiile analizate. În acest sens, T. Cipariu face cunoscute publicului atât cele trei secțiuni ale acestui for, literară-filologică, istorică-arheologică și de științe naturale, cât și atribuțiile departamentului lingvistic: „a cultivă, a curăți, a regulă, a învăț și a perfecțiună limb'a romana

(subl.n.); organizeza misiuni lexicografice pentru compunerea unui Dictionariu romanu, cătu se pote mai completu si mai rationale, asia in cătu se pota fi dreptariulu limbei; incuragieza si premieza opure filologice si altele de valoare literaria” (T. Cipariu 1867, 166).

La rubrica „Literatură și arte”, redactorii revistei *Familia* prezintă noile regulamente și legi ale Academiei Române. Articolul al doilea din lege prevede: „Academia Română are de scop cultura limbei și a istoriei naționale, a literelor, a științelor și frumóselor arte” (xxx 1896, 214), iar menirea secțiunii literare este de a dezbate „diversele cestiuni literare și limbistice, mai ales cu cele destinate a cultivă limba română, precum și cu cestiunile de bele-arte; ea face publicațiuni critice și organiză misiuni lexicografice pentru compunerea unui dicționar român care să pótă fi dreptarul limbei” (xxx 1896, 214). La rîndul ei, revista *Transilvania* prezintă statutele instituției literare, secțiunile, personalul, averea, anumite dispoziții generale și rapoarte anuale (xxx 1881, 56).

În cadrul Adunării generale a Asociațiunii transilvane de la Hațeg, din 4/16 august 1891, Zaharia Boiu evidențiază activitatea celei mai înalte instituții culturale românești, Academia Română. În opinia sa, idealul cultivării limbii „a datu nascere nobileloru însoțiri, de cari ne bucurămu astadi noi aici, ear alți frați ai nostri fiă-

carele în cercelu seu, și în fine toți dimpreună la sorele celu mare alu Academiei române. Ca și cându toți Românii de pretotindeni aru fi simțitu spontan eu, fără impulsu din afară, că în limba noastră vieueză și se manifesteză sufletulu celu mare alu poporului nostru!" (Boiu 1891, 322). Prelegerea continuă cu prezentarea realizărilor lingvistice ale forului academic, incluzând o listă cu titlurile finanțate și publicate de Academie, toate concretizate sub dezideratul cultivării limbii. Peste patru ani, același autor afirmă, din nou, rolul esențial jucat de Academia Română în cultivarea limbii și culturii noastre, devenind „forulu, în care se stergu diferințele și pre toți îi cuprinde unitatea limbei și culturei” (Boiu 1894, 66).

Zaharia Boiu scoate în evidență semnificația apariției, menținerii și dezvoltării centrelor culturale românești, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în garantarea unui destin spiritual fericit poporului român: „Astfelu vedem pe la începutulu jumatății a doua a seculului nostru resărind ca din pământu în scurte intervaluri trei, patru societăți culturale, în diferite părți locuite de poporulu nostru: în Transilvania, Ungaria și Bucovina, cari în nobilă emulațiune tindu a crea poporulu român o sorte mai bună, unu venitoriu mai fericitu” (Boiu 1894, 65-66).

Articolul Maretiu scopu alu Asociatiunei Transilvane conține prelegerea preotului greco-catolic Ladislau Popu Chechisianulu, cu privire la obiectivele fixate și concretizate de „acestu foculariu spiritualu creatu de poporulu romanu la inițiativă individuală a celoru mai meritosi barbați ai sei” (Chechisianulu 1887, 22). Autorul concluzionează că: „dela începutulu activității sale forte multu a facutu pentru luminarea spirituală a poporului nostru și pentru progresarea prosperității materiale între romani” (Chechisianulu 1887, 22).

Dar, nu întotdeauna, preocupările și realizările concrete ale Academiei au fost consemnate pe un ton laudativ. Dimpotrivă, într-un articol apărut în Transilvania, redacția reproșează Academiei Române faptul că nu a acordat o suficientă atenție problematicii unității limbii române literare: „Unitatea limbei literare române, acest mare și vital interes național al elementului nostru, atât dincoace cât și dincolo de Carpați, nici pe departe nu se bucură de atențiunea ce o reclamă importanța lui. [...] Academia Română, înființată anume pentru a servi dezvoltarea limbei române, nu a știut să se achite de aceasta principală datorie, și activitatea ce a dezvoltat-o pe acest teren de preste trei decenii, a ramas departe înderetru așteptărilor ce se legaseră de înființarea ei” (xxx 1899, 69). Se constată, din nefericire, că s-a realizat prea puțin în ceea ce privește „conservarea unității în dezvoltarea limbei literare a Românilor” și că există divergențe acute în „dezvoltarea limbei literare din diferite ținuturi, - divergențe cari continuând vor trebui să aibe urmări grave pentru unitatea culturală a poporului român” (xxx 1899, 69).

În același timp, însă, redactorul Transilvaniei apără activitatea Academiei, atunci când este criticată de reprezentanții direcției Junimii de la Iași, pe care îi întreabă retoric: „Au prezentatu ei pe mes'a națiunei unu dictionariu completu alu limbei nostre, pentru ca se pota dice în cunoscintia de lucru: acesta singuru este care merita a fi tipăritu pe spesele tieiei și altulu nici-decumu? (...) Cate studie etnographice și de ce valoare au facutu Societatea Junimea?” (xxx 1876, 87). În privința obiecțiilor aduse de intelectualii ieșeni, cu referire la limba întrebuintată de societate, redacția ripostează, declarând: „Las' se o combata, pentru ca prin critica se esimu la adeveru. Ore inse limb'a pe care o cultiva acea scola, nu merita nici-o critica? In adeveru ca pana acilea mai nimeni nu afla cu cale a'si perde tempulu cu asemenea critice” (xxx 1876, 88).

Modul de desfășurare a lucrărilor și legile adoptate în cadrul forului academic sunt redate, cu fidelitate, de Iosifu Hodosiu. El prezintă întrunirea membrilor Comisiei filologice, în data de 24 august 1867, pentru a „studia și examina operatele de gramatica și dictionariu ce pôte a venitu la delegatiunea societății în urm'a concursului publicatu în anulu trecut” (Hodosiu 1868, 463), evidențiind faptul că lucrarea „Si svetudo vicerit vetus lex sermonis abolebitur” îndeplinește toate condițiile programei și, ca urmare, se propune Adunării generale spre fi premiată, fapt ce s-a și întâmplat (Hodosiu 1868, 500).

În ceea ce privește compoziția Societății Academice, se impunea prezența unor „bărbați competenți, erudiți atât în științele pozitive cât și în cele abstracte, aleși după valoarea operelor, din orice provincie română” (Sion 1860, 91). Primul președinte și membru fondator a fost Ion Heliade Rădulescu, filolog, scriitor, poet, istoric, traducător, diplomat, critic literar, jurnalist și om politic. La cârma Academiei s-au perindat alți oameni de cultură iluștri, dintre care menționăm: August Treboniu Laurian, Nicolae Crețulescu, Ion Ghica, Dimitrie A. Sturdza, Mihail Kogălniceanu, George Barițiu. Iar ca membrii fondatori, îi menționăm pe: Vasile Alecsandri, Timotei Cipariu, Titu Maiorescu, Constantin Negruzzi, Ion G. Sbiera.

Concluzii

Academia a fost prima instituție a României care a unit în „cuget și simțiri” spiritualitatea românească. Unitatea academică a românilor din anul 1866 a premers marea unire politică și juridică a tuturor românilor din

anul 1918. (Oțiman 2015, 11). Iar presa transilvăneană a secolului al XIX-lea, care a prezentat pozițiile și opiniile literaților vremii cu privire la necesitatea existenței unei academii și care a consemnat lucrările și deciziile din cadrul ei, a fost o presă angajantă, demnă de oamenii acelor timpuri.

References:

- Barîț, George. 1842. „Limbile” în Foaie pentru minte, inimă și literatură, V (1):8.
- Boiu, Zaharia. 1891. „Academia Română”. Transilvania XXII (11):322.
- Boiu, Zaharia. 1894. „Sesiunea anual a Academiei Române”. Transilvania XV (3):66.
- Boiu, Zaharia. 1894. „Sesiunea anual a Academiei Române”. Transilvania XV (3):65-66.
- Chechisianu, Ladislau Pop. 1887. „Mărețul scop al Asociațiunii Transilvane”. Transilvania XVIII (3-4):22.
- Cipariu, Timotei. 1867. „Societatea Academică Română”. Arhivul pentru filologie și istorie I (IX):166.
- David, Doina. 1980. Limbă și cultură. Timișoara, Editura Facla: 13.
- Duca Gheorghe. 2016. „Academia Română, simbol al spiritualității românești”. Akademos 40 (1): 10-14.
- Hodoș, Iosif. 1868. „Societatea Academică Română”. Familia IV (39):463.
- Munteanu, G.I., 1862. „Disertațiune ținută de (.....), director, gimnazial în 29/17 iulie, în Ședința all-a o adunare a Asociațiunei literare din 1862 în Brașov”. Foaie pentru minte, inimă și literatură, XXV (31):239.
- Oțiman Păun Ion. 2015. „O întâlnire cu semnificații istorice”. Akademos 37 (2): 9-11.
- Sion, George. 1860. „Despre litere”. Foaie pentru minte, inimă și literatură XXIII (12):91.
- Sturdza, D.A., 1891. Raportul asupra activității Academiei Române cu ocazia serbării a XXV de ani de existență, București: 8.
- Viișoreanu, C., 1846. „Ceva despre limba română”. Foaie pentru minte, inimă și literatură IX (41):333.
- xxx, 1896. „Literatură și arte”. Familia, XXXII (18):214.
- xxx, 1881. „Academia Romana”. Transilvania, XII (7-8):56.
- xxx, 1899. „Limba noastră literară”. Transilvania. XXX (3):69.
- xxx, 1876. „Lovitura nouă, dată societății academice române”. Transilvania IX (8):87.
- xxx, 1876. „Lovitura nouă, dată societății academice române”. Transilvania IX (8):88.
- xxx, 1867. „Societatea literară română. Ședința cea dintâia”. Familia : 397

Webografie:

<https://acad.ro/institutia/istoric.html>

BIONOTE:

Anca-Elena David is lecturer in the Faculty of Socio-Human Sciences of the "Lucian Blaga" University of Sibiu (Romania), where I carry out teaching and research. Doctor in philology in 2008 at the Faculty of Letters, History and Journalism, of "Lucian Blaga" University, Sibiu (Romania) obtaining the "Very Good" rating and the "Magna cum laude" distinction. The main areas of interest, research, and specialization are the communication sciences, the genres of the press in information journalism, documentation in journalism, media criticism, linguistics, and press history, reflected in studies such as "Marginal Thinking. Knowledge and Communication in the Postmodern Era", "The powerful impact of the social media over the field of lifelong learning", "The unity and the unification of Language in the discussions of the Transylvanian press in the 19th century", "No need for the needle. A qualitative analysis of the antivax movement in Romania". A sociable, receptive, empathetic person, eager for continuous knowledge and perfection.